

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
UNIVERSITY OF WEST ATTICA

ΣΧΟΛΗ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

***Metamorphism:
A process of metamorphosis and degradation***

Πτυχιακή Εργασία

της Καρακλή Μαρία-Ελισάβετ

A.M. 14008

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κ. Μαρκίδου Αναστασία

ΑΘΗΝΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Επιβλέπουσα καθηγήτρια και μέλος της εξεταστικής επιτροπής:
Μαρκίδου Αναστασία, Αναπ. Καθηγήτρια

Μέλος της εξεταστικής επιτροπής: Κατσαΐτη Ευαγγελία, Λέκτορας

Μέλος της εξεταστικής επιτροπής: Μαχιάς Γεώργιος, Λέκτορας

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένη Καρακλή Μαρία-Ελισάβετ του Δημητρίου με αριθμό Μητρώου 14008 φοιτητής-φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Βεβαιώνω ότι, είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην πτυχιακή εργασία. Έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.»

Η Δηλούσα (υπογραφή)
Μαρία Μαρία Ελισάβετ
ΚΚ

Περίληψη:

Στους αιώνες που χαρακτηρίζουν την ανθρώπινη εξέλιξη στον πλανήτη, τα ορυχεία αποτελούσαν την πηγή απόκτησης της πρώτης ύλης που συνέβαλε στην πραγματοποίηση κάθε ονείρου και ανθρώπινης επιθυμίας. Τα ορυχεία συμβολίζουν επίσης την αλόγιστη εξόρυξη και αλλοίωση των οικοσυστημάτων ενώ τη μεταλλευτική σκαπάνη συνοδεύουν ανοιχτές πληγές, πλέον σε κάθε γωνιά του κόσμου με τις επιπτώσεις να είναι εμφανείς αιώνες μετά.

Η πτυχιακή εργασία «Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation», εξερευνά τις έννοιες της καταστροφής, της αποδόμησης, της αλλαγής και της αναγέννησης μεταξύ ανθρώπου και φύσης μέσα από τη φωτογραφική πράξη. Κάθε φωτογραφία επικεντρώνεται στο τοπίο απ'όπου γεννιέται η πρώτη ύλη καθώς ο φωτογραφικός φακός μελετά την κλίμακα, τον ανθρώπινο ρόλο και τον γεωλογικό χρόνο ακροβατώντας ανάμεσα στη λογική και τον μύθο.

Throughout the centuries of human evolution on the planet, mines have been the source of the raw materials that have contributed to the realisation of every dream and human desire, from the bustling cities of millions of inhabitants to the invention of the car and the mobile phones that each of us owns. Mines symbolize the human dream of power and growth, on the threshold of frivolous mining and ecosystem alteration as a result of rapid consumerism and urbanization. Mining excavations are accompanied by open wounds, now in every corner of the world, with the effects evident centuries later.

The thesis «Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation», explores the concepts of destruction, degradation, change and rebirth in the interaction between man and nature through photography. The role of man is explored within the example of the history of Lavrio. How a dream managed to deconstruct the natural landscape, rebuilding a new city and economy as well as a man-made landscape, and how the history of the past is used in the present to raise awareness.

Each photograph focuses on the landscape from which the raw material is born as the lens studies scale, human involvement and the geologic time, straddling the line between reality and myth.

Περιεχόμενα:

Περίληψη	3
Εισαγωγή	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο τόπος, το τοπίο και η φωτογραφία.

1.1 Τοπίο και φύση.	8
1.2 Η εφεύρεση της φωτογραφίας και η σχέση με το τοπίο.	9
1.3 Το Ελληνικό μεταπολεμικό τοπίο και η σχέση με τη φωτογραφία.	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η έμπνευση και εξέλιξη του έργου «Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation».

2.1 Η περιοχή Μερκάτι και η σύλληψη μίας ιδέας.	13
2.2 Επιρροή από σύγχρονους φωτογράφους τοπίου.	18
2.3 Ανάλυση φωτογραφικού υλικού και τεχνικών.	26

Βιβλιογραφία	31
--------------	----

Εισαγωγή

Τοπίο.

Άλλοτε μία πηγή έμπνευσης για πατρογονικούς μύθους και λαογραφικές ιστορίες και άλλοτε, ένας ρεαλιστικός τόπος εξέλιξης της γεωλογικής και της ανθρώπινης ιστορίας.

Μία σταθερή πηγή έμπνευσης ανά τους αιώνες, τόσο για την εθνική και πολιτιστική ταυτότητα κάθε χώρας, όσο και για τον τομέα της τέχνης, τη ζωγραφική αλλά και στη φωτογραφία.

Τι είναι όμως ένα τοπίο και ποιά μπορεί να είναι η σημασία που λαμβάνει για κάθε παρατηρητή;

Το τοπίο αποτελεί μία ευρύτερη περιοχή γης όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο, της οποίας ο χαρακτήρας αποτελεί αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων. Η ερμηνεία του βασίζεται σε τρία αλληλένδετα τμήματα στο φυσικό, στο πολιτισμικό/κοινωνικό και στο αισθητικό¹.

Το τοπίο λοιπόν αποτελεί ένα σύστημα αλληλένδετων σχέσεων και αλληλεπιδράσεων ενός συνόλου λειτουργιών, οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων, αποχρώσεων, με τις βιωματικές και συναισθηματικές εμπειρίες του ανθρώπου. Παράλληλα όμως, αποτελεί και ένα ιδεολογικό τρόπο θέασης του κόσμου.

Η ερμηνεία ενός τοπίου είναι υποκειμενική καθώς μεταφράζεται μέσα από πλήθος συμπαραδηλώσεων και καταδηλώσεων αποκτώντας ένα διαφορετικό νόημα για κάθε παρατηρητή.

Η φωτογραφική σειρά «Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation» δημιουργήθηκε ως ιδέα, κατά την περίοδο της πρώτης каранτίνας του 2020, μια περίοδος που ακολουθήθηκε από ραγδαίες αλλαγές στην καθημερινότητα και τη ζωή. Το θέμα του φωτογραφικού λευκώματος

¹ *Landscape Wheel, Swanwick 2002,*

υποδηλώνει τη διαδικασία αλλαγής κατά την οποία ένας τόπος ή ο άνθρωπος, βιώνει μια αλλαγή και μεταμορφώνεται, προσαρμόζεται ή αλλοιώνεται.

Πιο συγκεκριμένα, πραγματεύεται την ερμηνεία του ευρύτερου τοπίου της Λαυρεωτικής Γης με μία μεταλλευτική ιστορία σχεδόν 1.000 χρόνων, η οποία συνέβαλλε τόσο στην ανάπτυξη της οικονομίας της Αρχαίας Ελλάδας όσο και στην κατασκευή της πρώτης πόλης που οικοδομήθηκε κατά το πρότυπο μιας “company town” τον 18ο αιώνα. Το λεύκωμα εξερευνά τα στοιχεία της ανθρώπινης επιρροής στο φυσικό περιβάλλον και τη μεταμόρφωσή του σε ένα νέο τοπίο καθώς οι “πληγές” από τη διαρκή εκμετάλλευση, επουλώνονταν χρόνο με τον χρόνο. Ταυτόχρονα, εξερευνά την ανθρώπινη εξέλιξη σε άμεση συνάρτηση με τον γεωλογικό χρόνο και την ιστορία ενός τόπου.

Μέσα από τη φωτογραφική αυτή σειρά, διερευνάται πως το φυσικό τοπίο της Λαυρεωτικής Γης έχει σμιλευτεί τόσο από τις φυσικές δυνάμεις, κυρίως όμως από την ανθρώπινη παρουσία με το βιομηχανικό παρελθόν της να διαμορφώνουν τόσο το μέλλον της όσο και την εικόνα του φυσικού της τοπίου.

2

² *Raw material, Μαρκάτι. Από το φωτογραφικό λεύκωμα Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο τόπος, το τοπίο και η φωτογραφία.

1.1. Τοπίο και φύση.

Το τοπίο αποτελούσε ανά τους αιώνες μία σταθερή πηγή έμπνευσης τόσο για την εξέλιξη ενός πολιτισμού, την ταυτότητα ενός λαού όσο και μετέπειτα σε διάφορες μορφές τέχνης. Ο Lewis Pierce³ ορίζει ως πολιτισμικό τοπίο αυτό που *διαμορφώνεται από τον άνθρωπο στους αντίποδες του φυσικού, που πλάθεται από τους γεωλογικούς κύκλους της φύσης*. Κατά μία έννοια, μέσα στην ιστορία παρουσίας του ανθρώπου πάνω στη Γη, το φυσικό περιβάλλον έχει υποστεί ανά τους αιώνες μία σταδιακή αναδιαμόρφωση άλλοτε με θετικό και άλλοτε με αρνητικό πρόσημο. Σταδιακά μία νέα “εκδοχή” δημιουργείται, ένα νέο τοπίο, βασισμένο στις ανάγκες της κάθε ανθρώπινης εποχής και κατά συνέπεια επιρροής. Στο σημείο αυτό, εύλογο είναι να ξεχωρίσουμε τις δύο αυτές λέξεις, τοπίο και φύση καθώς και την έννοια που η κάθε μία πρεσβεύει.

Με τον όρο φύση εννοούμε τον φυσικό κόσμο που δημιουργήθηκε, χωρίς κάποια ανθρώπινη παρέμβαση, ο οποίος προϋπήρχε της ύπαρξής του και θα υπάρχει ακόμη και αν πάψει να υπάρχει η παρουσία του. Στον αντίποδα, το τοπίο αποτελεί ένα μέρος της φύσης, αυτόνομο, μια κατασκευή της ανθρώπινης παρουσίας σε άμεση σχέση με την ψυχosύνθεσή της⁴. Ο όρος αντιπροσωπεύει τα οπτικά στοιχεία που ορίζουν μια περιοχή (γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά), σε συνάρτηση με την ανθρώπινη παρουσία και την επίδραση που έχει ασκήσει πάνω σε αυτή άλλοτε με ανθρώπινες κατασκευές και άλλοτε μέσα από την αναδιαμόρφωση μιας περιοχής.

Ο Rousseau αναφέρει: *“Τοπίο είναι η φύση που υπέστη βία για να αναγκαστεί να παριστάνει τον εαυτό της”*⁵. Το τοπίο λοιπόν αντικατοπτρίζει μία ζωντανή και συνεχώς μεταβαλλόμενη σχέση μεταξύ ανθρώπου και τόπου η οποία

³ Η. Παπαϊωάννου, *Η φωτογραφία του Ελληνικού τοπίου*, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2014, σελ. 16

⁴ Φ. Καγγελάρης *Homo Photographicus*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2020, σελ. 15

⁵ Φ. Καγγελάρης *Homo Photographicus*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2020, σελ. 228

όμως αντιπροσωπεύει ταυτόχρονα την τοπική και εθνική ταυτότητα κάθε περιοχής ή χώρας. Μέσα από αυτή τη σχέση δημιουργείται ο μοναδικός χαρακτήρας ενός τόπου, ορίζοντας κατά κάποιον τρόπο την ταυτότητα ενός λαού και την πολιτιστική του κληρονομιά. Μια βαθύτερη εξήγηση σε αυτό βρίσκουμε στο γεγονός ότι η ανθρώπινη παρουσία και το φυσικό περιβάλλον αποτελούν τα θεμέλια του μυθικού υπόβαθρου κάθε κοινωνίας. Αυτό συμβαίνει γιατί η εθνική και πολιτιστική ταυτότητα ενός λαού βασίζεται στην αγάπη προς τον τόπο και την προστασία του, για την επιβίωση των πατρογονικών φυσιολατρικών μύθων και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

1.2. Η εφεύρεση της φωτογραφίας και η σχέση με το τοπίο.

Ο όρος τοπίο «landscape» στα αγγλικά εντοπίζεται για πρώτη φορά στο 1598 και συγκεκριμένα στην Ολλανδία. Ήδη κατά τον 16ο - 17ο αιώνα είναι εμφανής η ύπαρξη έργων τέχνης και συγκεκριμένα σε πίνακες ζωγραφικής με θέμα θαλασσογραφίες όσο και απεικονίσεις τοπίου της ενδοχώρας, τοπία συνδεδεμένα με τον εμπορικό, οικονομικό και αποικιακό χαρακτήρα της εποχής και της χώρας. Τη δεκαετία εκείνη τουλάχιστον το 41% των ζωγραφικών έργων ήταν τοπία⁶, παρατηρώντας υφολογικά μια μεταστροφή από την απλή παρατήρηση, στην τεκμηριωμένη καταγραφή των στοιχείων ενός τόπου και την ακριβή γεωγραφική αναπαράσταση, σχεδόν με χαρτογραφικό χαρακτήρα.

Αντιθέτως, μερικά εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά και κατά τον 18ο αιώνα στην Αγγλία το τοπίο λαμβάνει μία πιο βαθιά συναισθηματική αξία, καθώς τα κινήματα του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού συνθέτουν νέες εικονογραφικές αντιλήψεις στη Γηραιά Ήπειρο μέσα από την ιδέα αρμονικής συνύπαρξης με τη Φύση, την άμεση σχέση με το κλασικό παρελθόν και την αρχαϊκή ιστορία και την κατά κάποια έννοια ωραιοποίηση της ανθρώπινης θνητότητας μέσα από την αναζήτηση άγριων και παρθένων τοπίων⁷. Αριστοκράτες και γαιοκτήμονες της εποχής απεικονίζονται με την οικογένειά τους σε πίνακες με φόντο πατρικά κτήματα, μία κίνηση δήλωσης της

⁶ *Η. Παπαϊωάννου, Η φωτογραφία του Ελληνικού τοπίου, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2014, σελ.24*

⁷ *Η. Παπαϊωάννου, Η φωτογραφία του Ελληνικού τοπίου, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2014, σελ.26*

αριστοκρατικής τους καταγωγής μέσα από το φόντο του “οικογενειακού” τους τοπίου.

Στο σημείο αυτό παρατηρείται άλλη μία σημαντική πτυχή του τοπίου, αυτή ως εικαστικού είδους μέσα από το οποίο παρουσιάζονται και ερευνώνται οι σχέσεις του ανθρώπου με τον τόπο ανατροφής του και το φυσικό περιβάλλον. Σταδιακά, η τοπιογραφική τέχνη όπως ονομάστηκε, δημιουργεί τις αντιλήψεις του όμορφου, γραφικού και υψηλού τοπίου έννοιες που μεταδόθηκαν μέσα από το κίνημα του Ρομαντισμού και οδήγησαν στην ιδεολογική σύλληψη ενός τόπου και της φύσης μέσα από τις σταθερές ενός έργου τέχνης.

Κατά τον 19ο αιώνα και συγκεκριμένα το 1839, εφευρίσκεται η φωτογραφία, μία νέα μορφή τέχνης σε μία μετ - επαναστατική περίοδο για την Ευρώπη. Με τη Βιομηχανική και τη Γαλλική επανάσταση να λαμβάνουν χώρα και τις πολυάριθμες αλλαγές στην οικονομική και κοινωνική τάξη κάθε χώρας, η φωτογραφία φέρνει μαζί της δική της επανάσταση στη νέα αστική τάξη που δημιουργείται και η οποία αναζητά την αναπαράσταση του εαυτού της μέσα από πολιτικές φιλοσοφικές και αισθητικές επιλογές.

Ταυτόχρονα, υπηρετεί με τον δικό της τρόπο τη μεταστροφή στην τοπιογραφική αναπαράσταση, προσφέροντας μία τεκμηριωμένη απόδοση της πραγματικότητας με λεπτομέρεια και αδιαμφισβήτητη αληθοφάνεια διεκδικώντας κατά μία έννοια την αντικειμενικότητα της επιστήμης. Η νέα αυτή εφεύρεση αποτελούσε ένα ιδιαίτερα εμπορεύσιμο αγαθό λόγω της ευκολίας της σε σχέση με τη ζωγραφική ενώ συνέβαλε στην ικανοποίηση της όρεξης για επεκτατικότητα καθώς παρείχε εικόνες από κάθε γωνιά του κόσμου στους «ταξιδιώτες της πολυθρόνης».

Η «τοπογραφική φωτογραφία» όπως ονομάστηκε, σαφέστατα υπηρέτησε τον σκοπό της αποτελώντας αναπόσπαστο θεμέλιο για την ενίσχυση της ιστορικής και εθνικής ταυτότητας κάθε τόπου όπως και στην ανάπτυξη του τουρισμού ως άμεσο αποτέλεσμα του ενδιαφέροντος για την κλασική παιδεία και της μαζικότητας των εικόνων. Παράλληλα όμως, άσκησε ιδιαίτερη επιρροή στη

συλλογική και ατομική συνείδηση⁸ καθώς και στον τρόπο θέασης του τοπίου μέσα από την έννοια της ιστορικότητας και της ανθρώπινης μεσολάβησης.

Ο Ηρακλής Παπαϊωάννου αναφέρει πως η φωτογραφία τοπίου αποτελεί τόσο ένα βήμα αυτογνωσίας όσο και μια υλική ανάδειξη και έκφραση της εσωτερικότητας του ατόμου με άλλοτε τον ρόλο του θεατή και άλλοτε του λήπτη. Η φωτογραφία τοπίου συνεπώς απαντά σε ένα υπαρκτό θέμα το οποίο μεταφέρεται στο φωτογραφικό χαρτί φιλτραρισμένο μέσα από αισθήσεις και αναμνήσεις, και παρουσιάζεται ως ένα αφαιρετικό τοπίο, μία καλλιτεχνική προσέγγιση στο έναυσμα που παρέσυρε νοητά τον δημιουργό.⁹

1.3. Το Ελληνικό μεταπολεμικό τοπίο και η σχέση με τη φωτογραφία.

Ο Simon Schama αναφέρει πως κάθε λαός σχετίζεται με τον χώρο και το τοπίο που τον περιβάλλει με μία ιδιαίτερη πνευματική σχέση η οποία, κατά μία έννοια, απορρέει από τις αναμνήσεις κάποιου μυθικού τοπίου ριζωμένου στην ιστορία του.¹⁰

Το κίνημα της Αναγέννησης τον 14ο - 15ο αιώνα, πυροδοτεί το ενδιαφέρον για τις ιδέες και τα επιτεύγματα της κλασσικής αρχαιότητας. Πρόκειται για μία ουσιαστική επιθυμία των Ευρωπαίων να προσεγγίσουν τις αξίες του αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού παράλληλα με αυτές του Χριστιανισμού. Στους επερχόμενους αιώνες, τα κινήματα του Διαφωτισμού και Ρομαντισμού, ευνοούν ακόμη περισσότερο τη σταδιακή μεταστροφή της παιδείας και των τεχνών σε ένα πιο νατουραλιστικό ύφος περιγραφής και αναπαράστασης. Η δυτική τοπιογραφία όπως καθιερώθηκε μετά την Αναγέννηση, παρουσίαζε ένα κόσμο αντικειμενικό, ρομαντικό, αυτόνομο από

⁸ W.J.T. Mitchell, *Landscape and Power*, University of Chicago Press, 2002, σελ.1-2 · Η.Παπαϊωάννου, *Η φωτογραφία του Ελληνικού τοπίου*, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2014, σελ.30-31

⁹ Η.Παπαϊωάννου, *Η φωτογραφία του Ελληνικού τοπίου*, Εκδόσεις Άγρα, 2014, σελ.158

¹⁰ S.Schama, *Landscape and Memory*, Fontana Press, Λονδίνο 1996, σελ.15

την εκκλησιαστική κηδεμονία του Μεσαίωνα και με έμφαση στην κλασσική ιστορία και τέχνη.

Την περίοδο εκείνη ωστόσο, η Ελλάδα βρισκόταν ακόμη υπό Οθωμανική Κατοχή τρέφοντας το ενδιαφέρον για τον κλασσικό της πολιτισμό σε σωζόμενα λογοτεχνικά κείμενα και Μυθικές περιπέτειες. Μέχρι και τον 19ο αιώνα η Ελλάδα είχε επιδιώξει να ασκήσει μεγαλύτερη επιρροή διανοητικά στις τέχνες και τις επιστήμες της Γηραιάς Ηπείρου παρά ως μία υπαρκτή οντότητα, γεγονός που επικυρώνεται μέσα από πολλά έργα τέχνης όπως «Η Αθήνα στην Αρχαιότητα» (1862) του Leo von Klenze που εμπνεύσθηκε πολλά φανταστικά στοιχεία εμπνευσμένα από την επίσκεψη του διανοούμενου ζωγράφου και το κλίμα που επικρατούσε. Το ελληνικό τοπίο είτε μέσα από πίνακες είτε μεταγενέστερα μέσα από φωτογραφίες, είχε μεταφραστεί στο εξωτερικό ως ένας χώρος βουκολικών και μυθικών αφηγήσεων, σε συνθέσεις φανταστικές λιγότερο αντιπροσωπευτικές της πραγματικής του εικόνας. Το «αρκαδικό όραμα» όπως ονομάστηκε, είχε καταφέρει να επικρατήσει μία φανταστική πρόσληψη της ελληνικής γης σε μία λατρευτική συνύπαρξη με τα αρχαία ερείπια του παρελθόντος της, μία εκδοχή μακριά από την πραγματική καθώς η χώρα πάσχιζε να ανακαλύψει την εθνική της ταυτότητα και κληρονομιά. Κατά το αρκαδικό όραμα οι εύπορες και αριστοκρατικές τάξεις της Ευρώπης βαθιά ευαισθητοποιημένες και γαλουχημένες στα ιδανικά της Αρχαίας Ελλάδας εισάγουν τον 18ο -19ο αιώνα το Grand Tour, ένα ταξιδιωτικό προσκύνημα με αφετηρία σημαντικά κέντρα του Αρχαίου Πολιτισμού όπως η Ρώμη και η Ελλάδα.

Μέσα από το Grand Tour, η αρχαιολατρία και ο εξευρωπαϊσμός ορίστηκαν ως θεμέλια αναγέννησης του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους το 1829 καθώς ξένοι και Έλληνες διανοούμενοι και περιηγητές οπτικοποιούν την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μέσα από τις τέχνες και την εξέλιξη επιστήμων της εποχής όπως η Ανθρωπολογία και η Αρχαιολογία.

Η φωτογραφία στην Ελλάδα ήρθε λίγο πριν το 1850, πριν ακόμη τον ερχομό της Βιομηχανικής Επανάστασης και τη σταδιακή εκβιομηχάνιση που είχε ήδη λάβει χώρα στη Γηραιά Ήπειρο. Έως τότε, την ελληνική τοπιογραφία σχημάτιζαν πληροφορίες μόνο από τη λαϊκή τέχνη και τα δημοτικά τραγούδια της εποχής που εξυμνούσαν τον ελληνικό ορεινό τόπο ως μία γη ελευθερίας, δόξας και δύναμης καθώς και τα πρώτα μετεπαναστατικά έργα που

φιλοτεχνήθηκαν από τον Παναγιώτη Ζωγράφο κατά παραγγελία του Μακρυγιάννη, τα έτη 1836-1839. Ουσιαστικά η φωτογραφία έφτασε στον ελλαδικό χώρο, μέσα από τους Ευρωπαίους περιηγητές σε μία περίοδο όπου η έννοια της τοπιογραφίας όπως και της προοπτικής, λάμβανε σιγά-σιγά “σάρκα και οστά” στην ελληνική τέχνη και όχι ως μία φυσική εξέλιξη μέσα από τα διάφορα κινήματα και τη Βιομηχανική επανάσταση. Οι ιδέες της ελευθερίας, του ρομαντισμού και της αρχαιολατρίας, επηρεάζουν την Ελληνική θεματογραφία τόσο στη ζωγραφική όσο και στη φωτογραφία με αποτέλεσμα κυρίαρχες αναπαραστάσεις της περιόδου να αποτελούν πορτραίτα της επανάστασης και του αγώνα και τοπία με αρχαία ερείπια ή αλλιώς τοπία μετ’ερείπιων. Η ελληνική τοπιογραφία γνωρίζει μεγάλη ανάδειξη στο εξωτερικό και έρχεται να ενισχύσει τις δυτικοευρωπαϊκές τέχνες και επιστήμες από τις οποίες είχε εμπνευστεί, καθώς και την ανάπτυξη της ίδιας της χώρας συμβάλλοντας στην ενίσχυση της χώρας ως μία υπαρκτή γεωγραφική οντότητα όσο και στη θεσμοθέτηση του νεοελληνικού πολιτισμικού και ιδεολογικού ορίζοντα.¹¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η έμπνευση και εξέλιξη του έργου «Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation».

2.1. Η περιοχή Μαρκάτι και η σύλληψη μίας ιδέας.

Καλοκαίρι 2011, ετών 15.

Ήταν το χρονικό διάστημα όπου η οικογένειά μου αποφάσισε να μετακομίσουμε από την πόλη της Αθήνας στην περιοχή του Λαυρίου και συγκεκριμένα στον οικισμό Μαρκάτι ή Μερκάτι όπως ήταν παλιά γνωστό, όπου ο παππούς μου διατηρούσε μία μικρή κατοικία δίπλα στη φύση. Η επαφή μου με τη φύση δεν ήταν ποτέ τόσο στενή όσο εκείνη την περίοδο της

¹¹ Η. Παπαϊωάννου, *Η φωτογραφία του Ελληνικού τοπίου*, Εκδόσεις Άγρα, 2014, σελ.50

εφηβικής μου ηλικίας, μίας περιόδου αλλαγής που συνδυάστηκε από προσωπική αναζήτηση και την έννοια της ταυτότητας.

Μέρα με τη μέρα η θέα των ημιορεινών όγκων που στέκουν σαν φρουροί απέναντι στις πρώτες ακτίνες του Ήλιου κατά την ανατολή, η μυρωδιά της γης που ακολουθούσε την ένταση της βροχής ή οι θερμές αχτίδες φωτός που ελίσσονται ανάμεσα σε κορμούς και φυλλώματα δέντρων, εικόνες και μυρωδιές, σαγήνεψαν το φιλελεύθερο πνεύμα που χαρακτηρίζει το στάδιο της εφηβείας και με ώθησαν σε πολύωρες αναζητήσεις στο φυσικό τοπίο. Εκεί πραγματοποιήθηκε η πρώτη μου επαφή με την ιστορία της Λαυρεωτικής γης, με τα ερείπια του αρχαίου της πολιτισμού και την ανακάλυψη φρεατίων και μικρών εγκαταστάσεων της εταιρείας (Γ.Ε.Μ.Λ.) «Compagnie Francaise des Mines du Laurium» που είχαν πλέον μεταμορφωθεί σε μια προέκταση της βιοποικιλότητας της περιοχής, καθώς η φύση ανέκαμπτε από την ανθρωπογενή εκμετάλλευση των προηγούμενων αιώνων. Ας ξεκινήσουμε όμως στο σημείο αυτό, με μία μικρή αναδρομή στην ιστορία της περιοχής με το όνομα Μαρκάτι.

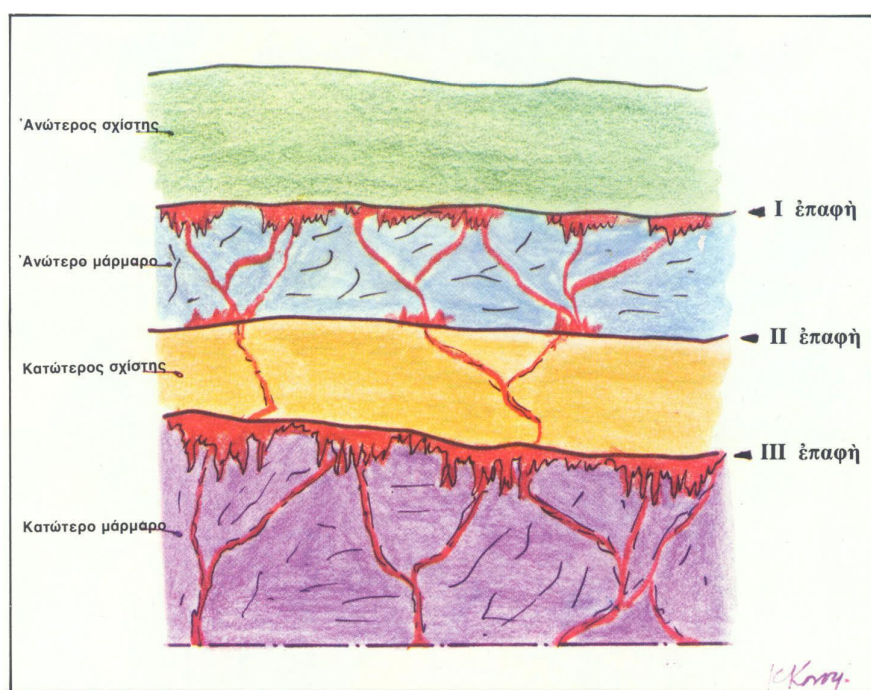
Η περιοχή Μαρκάτι, αποτελεί οικισμό ενενήντα έξι (96) μόνιμων οικογενειών με την πρώτη της απογραφή να ξεκινά το 1890 ενώ εντάσσεται στο Δήμο Λαυρεωτικής και βρίσκεται μόλις 2,5 χιλιόμετρα από το Αρχαίο Θέατρο Θορικού αλλά και τον αρχαίο οικισμό Θορικού. Χαρακτηριστικό είναι η ημιορεινή της μορφολογία και η κοιλάδα στην οποία βρίσκεται καθώς περιβάλλεται από βραχώδεις λόφους, με το υψηλότερο σημείο να εντοπίζεται στο όρος Χορταριά στα 373 μέτρα. Η ιδιαίτερη γεωμορφολογία της περιοχής η οποία καταλήγει σε κοιλάδα, σχηματίζει κατά τη χειμερινή περίοδο όπου οι κατακρημνίσεις είναι πιο έντονες, αρκετές “φλέβες” νερού οι οποίες συγκεντρώνονται στο Θορικό εκβάλλοντας στη θάλασσα.

Η θέση και ο αριθμός των μεταλλοφόρων κοιτασμάτων όπου και απαντώνται τα σημαντικά μεταλλεύματα προς εξόρυξη στην περιοχή, σχετίζονται με τη γεωλογική στρωματογραφία του υπεδάφους(εικ. 1)¹² η οποία

¹² Σχηματική Παράσταση μεταλλοφορίας και κοιτασματολογίας για τη Λαυρεωτική, Κ.Η.Κονοφάγος, “Το Αρχαίο Λάυριο”, 1980

αποτελείται από τρεις Μεταλλοφόρους Ορίζοντες ή Επαφές¹³. Στην εργασία αυτή για απλούστερη κατανόηση, θα τα χαρακτηρίσουμε ως εξής:

- Πρώτη Επαφή (I) που συναντάται μεταξύ ενός στρώματος σχιστόλιθου που καλείται Ανώτερος Σχιστόλιθος (**Σ1**) και ενός στρώματος μαρμάρου που καλείται Ανώτερο Μάρμαρο (**M1**) και εντοπίζεται κοντά στην επιφάνεια του εδάφους.
- Η Δεύτερη Επαφή (ενδιάμεση II), μεταξύ του Ανώτερου Μαρμάρου (**M1**) και του Κατώτερου Σχιστόλιθου (**Σ2**) αντίστοιχα, και τέλος
- Η Τρίτη Επαφή (κατώτερη III) μεταξύ του Κατώτερου Σχιστόλιθου (**Σ2**) και του Κατώτερου Μαρμάρου (**M2**).

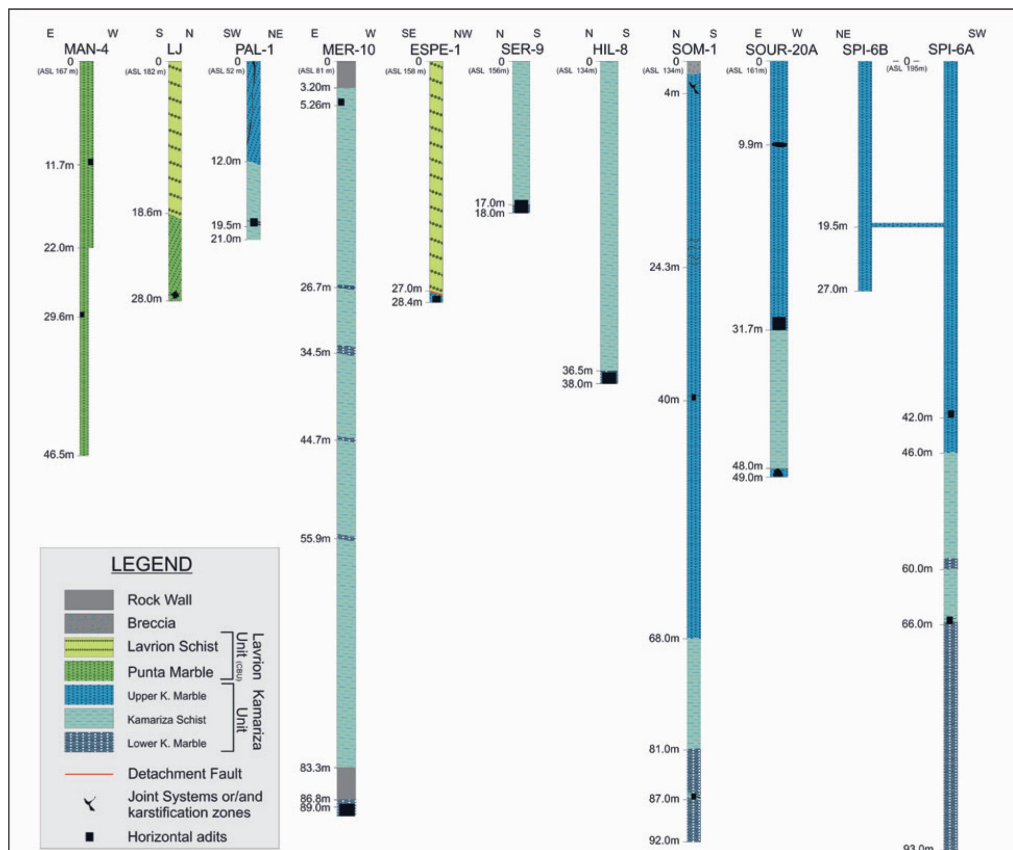

Εικ. 1. Σχηματική παράσταση της κοιτασματολογίας και μεταλλοφορίας της Λαυρεωτικής.

¹³ Μαρίνος-Petrascheck 1956, σελ.136 · Α.Κορδέλλας 1888α, σελ.8

Στην ευρύτερη περιοχή συναντάται μαρμαρυγιακοί σχιστόλιθοι σειράς Καμάριζας (πιθανής Κρητιδικής ηλικίας), γρανοδιοριτικός πορφύρης(ευρίτης)¹⁴ καθώς και σύστημα κατώτερου μαρμάρου, χαρακτηριστικά ευρήματα της III επαφής η οποία είναι ορατή από την επιφάνεια του εδάφους.

Κατά τον 19ο αιώνα όπου ξεκινά η βιομηχανική ιστορία του Λαυρίου, τα αρχαία φρεάτια και τα μεταλλεία της περιοχής επαναξιοποιήθηκαν από τη νεοσύστατη εταιρεία «Ilarion Roux et Cie», και ύστερα από τη Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου (Γ.Ε.Μ.Λ.) όπως παρατίθεται στον χάρτη του 1890(εικ.3)¹⁵ από τον μηχανικό Κ.Η. Κονοφάγο.

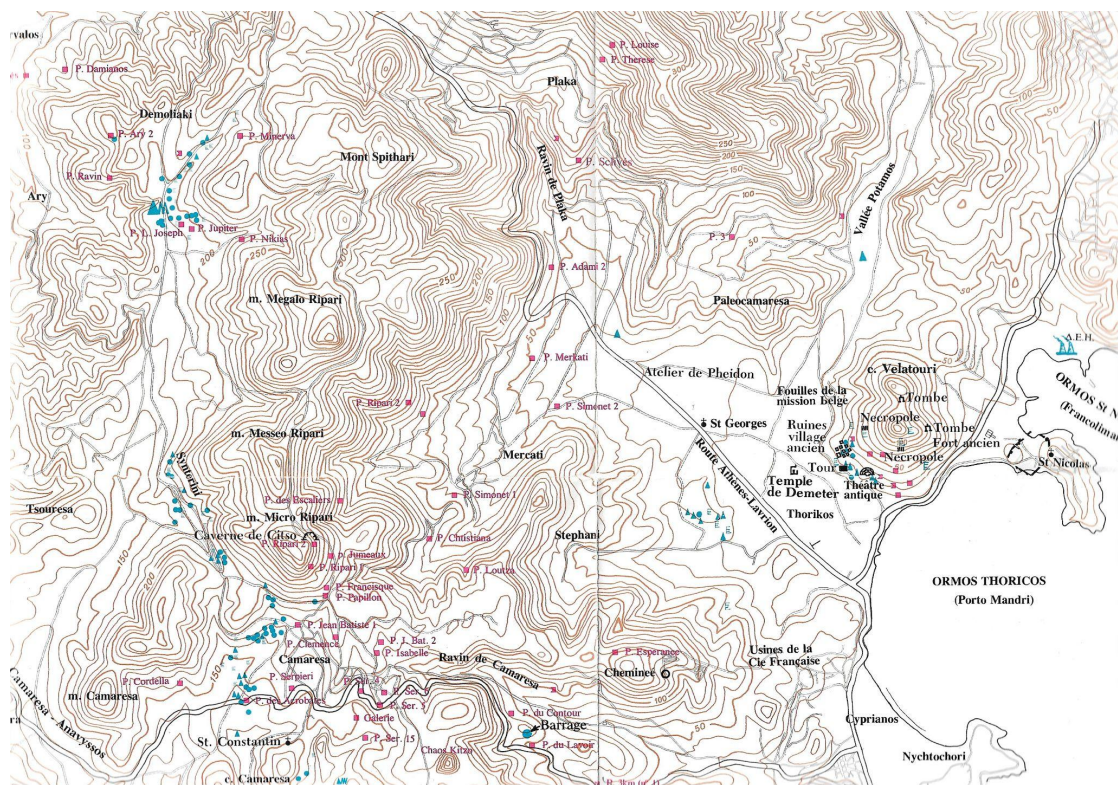

Εικ. 2 Στρωματογραφικές στήλες αρχαίων φρεάτων χαρτογραφημένα από την ομάδα "Lavrion Shafts"

¹⁴ Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών(ΙΓΜΕ), Λαύριο και ευρύτερη Περιοχή, 2008, σελ.9

¹⁵ Απόσπασμα από τοπογραφικό χάρτη, Κ.Η.Κονοφάγος, Το Αρχαίο Λάυριο, 1980

Παρατηρούνται τέσσερα βασικά αρχαία φρεάτια, το φρέαρ Christiana, το φρέαρ Simonet 1 & Simonet 2 και το φρέαρ Merkati, τα οποία αξιοποιούνται από τη Γ.Ε.Μ.Α. και συνδέονται με υπέργειες αμαξοστοιχίες με το κεντρικό συγκρότημα στον Κυπριανό. Εκτός όμως από την ύπαρξη των τεσσάρων αυτών φρεατίων, στον ευρύτερο ημιορεινό όγκο και τους γύρω οικισμούς, απαντώνται με βάση πρόσφατη μελέτη της ερευνητικής ομάδας “Lavrion Shafts Project” (εικ. 2)¹⁶, τουλάχιστον τριακόσια δεκαέξι (316) φρεάτια μικρότερης ή μεγαλύτερης διαμέτρου και βάθους που φτάνει τα ενενήντα τρία (93) μέτρα, τα οποία εντοπίζονται κοντά ακόμη και σε αστικούς δρόμους χωρίς την ύπαρξη κάποιας περίφραξης ασφαλείας.

Εικ. 3. Απόσπασμα από σύγχρονο τοπογραφικό χάρτη με ερείπια των μεταλλουργικών εγκαταστάσεων και αρχαίων φρεατίων. Κ. Κονοφάγος 1980

Η περιοχή του οικισμού Μαρκάτι όπως και πολλές άλλες περιοχές της Λαυρεωτικής, αποτελεί ένα ιστορικό σημείο στο οποίο ωσμώνονται στοιχεία τόσο από το αρχαιολογικό όσο και από το νεότερο παρελθόν σε συνάρτηση με

¹⁶ “Lavrion Shafts Project”, Μ.Βαξεβανόπουλος - J.Ross - Κ.Σούκης - Π.Βουδούρης - Β.Μέλφος, 2021, σελ.50

τον γεωλογικό χρόνο. Από τα αρχαία υλικά κατάλοιπα του 4ου αιώνα π.Χ. έως τις εγκαταλελειμμένες εγκαταστάσεις της Γαλλικής Εταιρείας του 19ου και 20ου αιώνα, συντάσσεται ένα πλήθος εικόνων που αντιπροσωπεύει την ανθρώπινη ιστορία της περιοχής και την επίδραση που άσκησε στο φυσικό περιβάλλον. Μέσα από τις εικόνες αυτές ο παρατηρητής έρχεται σε μία προσωπική επαφή με ένα πλήθος διαφορετικών διαστάσεων, χρονικών και φυσικών, πραγματικών και φανταστικών, απορρέοντας ένα βαθύτερο νόημα στην έννοια της ταυτότητας και της ύπαρξης.

Η ύπαρξη ενός τόπου με τόσο πλούσια στοιχεία του παρελθόντος και της ιστορίας του σε συνάρτηση με τις προσωπικές αναμνήσεις από το στάδιο της εφηβικής μου ηλικίας, ήταν το έναυσμα για την υλοποίηση ενός φωτογραφικού λευκώματος όπου οι εικόνες του τοπίου λαμβάνουν μια διαφορετική υπόσταση στο χρόνο, μια ιδεατή κάτοψη βασισμένη στον ψυχισμό μου.

2.2. Επιρροή από σύγχρονους φωτογράφους τοπίου.

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθώ στα έργα τριών σύγχρονων φωτογράφων τοπίου, των Edward Burtynsky, Naoya Hatakeyama και Laura Van Severen, οι οποίοι αποτέλεσαν με το ύφος και τη διορατικότητά τους έμπνευση για τη δημιουργία του συγκεκριμένου φωτογραφικού λευκώματος. Οι φωτο - ιστορίες των τριών αυτών φωτογράφων, αντιπροσωπεύουν μία σύγχρονη εκδοχή του ανθρώπινου μόχθου και της σχέσης μεταξύ του ανθρώπου - φύσης και φωτογραφίας.

Μέσα από κάθε εικόνα ερευνάται ο ρόλος της φωτογραφίας σαν ένα εργαλείο αποτύπωσης της ανθρώπινης παρεμβατικότητας, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται και αποδεικνύεται η, κατά μία έννοια, αποδοχή της ανθρώπινης “συμμετοχής” στη δημιουργία και σμίλευση κάθε φυσικού τόπου στον πλανήτη. Η κάθε φωτογραφική σειρά, παρουσιάζει στον παρατηρητή το τοπίο και τον ρόλο του ανθρώπου σε αυτό, μέσα από την προσωπική αντίληψη, γνώση και αναμνήσεις του καλλιτέχνη. Συγκεκριμένα, οι σειρές είναι «Mines» - Edward Burtynsky, «Lime Hills» - Naoya Hatakeyama και «Land - On the brink of some formidably complex matter» - Laura Van Severen.

Edward Burtynsky - Mines

Ο Ε. Burtynsky είναι Καναδός φωτογράφος γνωστός για τη φωτογραφική του δουλειά η οποία επικεντρώνεται στην αυξανόμενη ανάπτυξη της βιομηχανοποίησης και την επίδραση που φέρει τόσο στο φυσικό οικοσύστημα όσο και στην ποιότητα ζωής του ανθρώπου. Οι φωτογραφίες του χαρακτηρίζονται από οξεία λεπτομέρεια και κορεσμένα χρώματα λόγω της χρήσης μηχανής μεγάλου φορμά ενώ στην πλειονότητά τους αποτελούν εναέριες φωτογραφίες.

Η φωτογραφική σειρά «Mines», αφορά το αποτύπωμα των ορυχείων χαλκού στην Αμερική και την Αυστραλία, σε μερικά από τα μεγαλύτερα ορυχεία του πλανήτη, παρουσιάζοντας τις επιπτώσεις του καταναλωτισμού σε παγκόσμια κλίμακα σε μια σειρά συνθέσεων από έντονα σχεδόν “αφύσικα” χρώματα και πολλαπλές “πληγές” στην επιφάνεια της Γης. Ο δημιουργός επιλέγει να παρουσιάσει το μέγεθος της ανθρώπινης επέμβασης μέσα από την πλεονεκτική θέση του ύψους, αναδεικνύοντας την κλίμακα, το χρώμα και τη φόρμα τοποθετώντας τον παρατηρητή σε μία θέση μη παρέμβασης, παρά μόνο θέασης. Τα σφιχτά κάδρα με τη σπάνια ύπαρξη του ορίζοντα και οι εναλλαγές στην κλίμακα μέσα από το διαφορετικό σημείο θέασης, οδηγούν τον θεατή στη σύλληψη του έργου μέσα πολλαπλές έννοιες άλλοτε με και άλλοτε χωρίς την ανθρώπινη παρουσία στο κάδρο.

17

18

¹⁷ Mines, Edward Burtynsky, Silver Lake Operations - Lake Lefroy, Western Australia, 2007

¹⁸ Mines, Edward Burtynsky, Silver Lake Operations - Lake Lefroy, Western Australia, 2007

19

Naoya Hatakeyama - Lime Hills

Ο Naoya Hatakeyama είναι Ιάπωνας φωτογράφος εξίσου γνωστός για τις φωτογραφικές του σειρές μέσα από τις οποίες εξερευνά την ανθρώπινη παρέμβαση στο φυσικό οικοσύστημα καθώς και το ανθρωπογενές περιβάλλον που δημιουργεί.

Στη φωτογραφική του σειρά «Lime Hills», παραθέτει τη σχέση μεταξύ ανθρώπου και φύσης μέσα από τα ασβεστολιθικά ορυχεία της Ιαπωνίας, τοποθετώντας τη μηχανή σε πλεονεκτική θέση. Ο ίδιος, εξηγεί πως ιδεολογικά πίσω από την αλόγιστη εξόρυξη που παρουσιάζουν οι φωτογραφίες του, κρύβεται η αξιοποίηση του ασβεστόλιθου καθώς το μέταλλευμα αυτό αποτελεί το κύριο συστατικό από το οποίο κάθε δαιδαλώδες αστικό κέντρο της Ιαπωνίας έχει οικοδομηθεί.

¹⁹ *Mines, Edward Burtynsky, Westar Open Pit coal mine - British Columbia, Canada, 1985*

Ένα συστατικό το οποίο στην πρώιμη του μορφή αντιπροσωπεύει τους γεωλογικούς χρόνους και τη δύναμη της φύσης, καταλήγοντας στα χέρια του ανθρώπου απ' όπου γεννάται ξανά υπό νέα μορφή σε ένα νέο πλέον τοπίο. Ο N. Hatakeyama, συλλαμβάνει την έννοια της καταστροφής, της αλλαγής, της αστικοποίησης και της αναγέννησης σε συνθέσεις που προκαλούν στον θεατή δέος και ταυτόχρονα βαθύ στοχασμό, τόσο για τη νέα εικόνα όσο και για το αποτέλεσμα που αφήνει ο ανθρώπινος μόχθος στο περιβάλλον. Οι φωτογραφίες του έχουν αποτυπωθεί με τη χρήση μηχανής μεγάλου φορμά σε σφιχτά κάδρα με τη χρήση του φυσικού φωτισμού για μία πιο δραματική και στοχαστική απόδοση.

20

²⁰ *Lime Hills, Naoya Hatakeyama, Japan, 1988*

21

22

²¹ *Lime Hills, Naoya Hatakeyama, Japan, 1986*

²² *Lime Hills, Naoya Hatakeyama, Japan, 1990*

Laura Van Severen - Land

(On the brink of some formidably complex matter)

Το φωτογραφικό λεύκωμα «Land» (2013 - 2016) της φωτογράφου Laura Van Severen, σκιαγραφεί το τοπίο που κρύβεται πίσω από τους ορεινούς όγκους που συνυπάρχουν με την περιοχή Ariège της Γαλλίας, κοντά στα Πυρηναία Όρη.

Η φωτογράφος φωτογραφίζει εικόνες από το λατομείο που ανακαλύπτει στην περιοχή καθώς αποφασίζει να περιηγηθεί στον τόπο των παιδικών της αναμνήσεων. Μέσα στα τρία χρόνια σύνταξης του φωτογραφικού λευκώματος συγκεντρώνει φωτογραφίες από ένα τοπίο διαρκώς μεταβαλλόμενο από την ανθρώπινη επίδραση.

Οι εικόνες του λευκώματος «Land - On the brink of some formidably complex matter», διακρίνονται σε έγχρωμες και ασπρόμαυρες με έντονο κοντράστ χρωμάτων και αντιθέσεων, και με μία πλούσια ύπαρξη από φόρμες και γραμμές ενώ οι υφές των τοπίων λαμβάνουν μία ζωντάνια μέσα από το χρώμα και τη σύνθεση. Εδώ, η ιδέα της κλίμακας συλλαμβάνεται διαφορετικά από τον παρατηρητή καθώς ακολουθεί οπτικά το εννοιολογικό ταξίδι που εκτυλίσσεται μπροστά του, ενώ η διάταξη και το δέσιμο του συνόλου των φωτογραφιών σε κάθε σελίδα παραχωρεί στον θεατή τη δυνατότητα να σχηματίσει τη δική του ιστορία.

²³ *Land - On the brink of some formidably complex matter, Laura Van Severen*

24

25

²⁴ *Land - On the brink of some formidably complex matter, Laura Van Severen*

²⁵ *Land - On the brink of some formidably complex matter, Laura Van Severen*

2.3. Ανάλυση φωτογραφικού υλικού και τεχνικών.

Οι ανακαλύψεις από τα ερείπια του αρχαίου Λαυρίου και οι εμφανείς εικόνες αναδιαμόρφωσης του φυσικού τοπίου, με είχαν γοητεύσει από νεαρή ηλικία.

Το σημαντικότερο έναυσμα ωστόσο αποτέλεσε η ανακάλυψη ενός μαρμάρινου βράχου, μήκους περίπου ενός μέτρου, στον οποίο εντοπίζονται σκαλισμένες τουλάχιστον τριάντα ονομαστικές επιγραφές ατόμων, που χρονολογούνται από το 1900 και μετά.

26

Ο μαρμάρινος βράχος με τα ονόματα στέκει στην κορυφή ενός λόφου στον Εθνικό Δρυμό Σουνίου, με θέα το Λαύριο και την κοιλάδα του Θορικού, σχεδόν δεμένος με το χώμα που τον είχε άλλοτε γεννήσει και ταυτόχρονα σταδιακά σκέπαζε, καθώς οι δυνάμεις της φύσης τον σμίλευαν σε μία όλο και μικρότερη εκδοχή.

²⁶ Από το φωτογραφικό λεύκωμα *Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation*.

Από τη στιγμή εκείνη ξεκίνησε να ξετυλίγεται μπροστά μου μια ιστορία παρουσίας δεκάδων ανθρώπων, οι οποίοι μέσα από την απουσία τους εξιστορούσαν τη ζωή και την εποχή τους σε μία σχέση αλληλένδετη με τη φύση και τον τόπο τους. Με τις εικόνες αυτές ζωντανές στο μυαλό μου και τις αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας, γεννήθηκε η ανάγκη να αποτυπώσω την ιστορία του τόπου αυτού, μια ιστορία αλληλένδετη με το φυσικό τοπίο και τον άνθρωπο του διατηρώντας παράλληλα μια νοσταλγική αναδρομή στις προσωπικές μου παιδικές εικόνες και αναμνήσεις.

Ο τίτλος «Metamorphism: A process of metamorphosis and degradation»²⁷ έρχεται από την ομώνυμη αγγλική ορολογία και από γεωλογικής άποψης αφορά τη διαδικασία κατά την οποία ένα ορυκτό υπόκειται σε φυσικές διεργασίες (υψηλή πίεση, θερμοκρασία κλπ.) και αλλάζει σύσταση δημιουργώντας ένα νέο ορυκτό. Ο τίτλος υποδηλώνει τη διαδικασία αλλαγής κατά την οποία ένας τόπος ή ένας άνθρωπος, από το μικρότερο στο μεγαλύτερο, βιώνει μια αλλαγή και μεταμορφώνεται ή αλλοιώνεται. Μέσα από τη φωτογραφική πράξη επιχείρησα να επιστρέψω πίσω στον χρόνο, στην εποχή όπου η ιστορία της Λαυρεωτικής ξεκίνησε να γράφεται ξανά και συνάμα η νέα ιστορία του φυσικού τοπίου το οποίο αποδομούνταν και αναδομούνταν σταδιακά, καθώς ο ανθρώπινος μόχθος και η τεχνολογία άκμαζαν.

Επέλεξα να δημιουργήσω συνθέσεις μέσα από τον μαλακό φωτισμό ενός συννεφιασμένου καιρού ή τον ερχομό μίας καταιγίδας. Ο φυσικός αυτός φωτισμός δημιουργούσε μία πιο οικεία παρατήρηση του τοπίου ενώ ταυτόχρονα έδινε την ιδέα πως ο χρόνος σταματούσε ξετυλίγοντας την πολύτιμη ιστορία του.

Το μεγαλύτερο μέρος των εικόνων του λευκώματος έχει φωτογραφηθεί με φακό εστιακής απόστασης 50mm, μία οπτική προσέγγιση πιο οικεία στην ανθρώπινη ενώ το μεταλλευτικό χωριό στη Σούριζα, φωτογραφήθηκε με φακό 14mm εστιακής απόστασης. Με τη χρήση του ευρυγώνιου φακού, επιχείρησα

²⁷ *Metamorphic Rocks, National Geographic Society, 2022*

να αναδείξω τα ερείπια του άλλοτε πολυσύχναστου και σημαντικού μεταλλευτικού “κέντρου” καθώς και της ανθρώπινης επέμβασης, ως αναπόσπαστο πλέον κομμάτι του φυσικού τοπίου που χαρακτηρίζει την περιοχή. Οι περιοχές απ’ όπου έχει συγκεντρωθεί το φωτογραφικό υλικό του λευκώματος είναι η περιοχή Μαρκάτι και η ευρύτερη δασική έκταση που την περιβάλλει, η περιοχή Θορικός, η Πέρδικα, η περιοχή του Σουνίου και η ευρύτερη περιοχή του Γεώπαρκου Λαυρεωτικής η οποία υπάγεται στον Εθνικό Δρυμό Σουνίου.

Το φωτογραφικό υλικό του λευκώματος επέλεξα να είναι έγχρωμο καθώς επιθυμούσα να διατηρήσω την αυθεντικότητα της χρωματικής αναπαράστασης αναδεικνύοντας έτσι την επίδραση του χρόνου και των φυσικών φαινομένων τόσο στις ανθρώπινες κατασκευές όσο και στην εξέλιξη του φυσικού τοπίου. Οι φωτογραφίες έχουν υποστεί μικρές διορθώσεις στην προοπτική και τη φωτεινότητα ενώ τα χρώματα έχουν διατηρηθεί ελαφρώς κορεσμένα όπως τα συνέλαβε αρχικά η φωτογραφική μηχανή. Δεν επιθυμούσα να “ωραιοποιήσω” την ατμόσφαιρα των εικόνων, αλλά να παρουσιάσω τον τόπο των αναμνήσεων αναλλοίωτο, πιο κοντά στην τωρινή του χρονικά εκδοχή.

Η παρουσίαση του φωτογραφικού λευκώματος αποτελείται από 43 εικόνες εκτυπωμένες σε λεύκωμα μορφής βιβλίου. Επέλεξα να παρουσιάσω τις φωτογραφίες με αυτό τον τρόπο ώστε να επιτρέψω στον παρατηρητή να περιηγηθεί νοητά στις διαφορετικές φόρμες και κλίμακες ακολουθώντας το χρώμα και τις υφές που παρουσίαζε κάθε φωτογραφία. Σκοπός μου είναι οι φωτογραφίες να αποτελέσουν μια μικρή, ρεαλιστική παρουσίαση εξέλιξης της ιστορίας, των εποχών και της φύσης σε συνάρτηση με την ανθρώπινη παρουσία.

14. Μεταλλωρύχοι στην είσοδο της μεταλλευτικής στοάς Νο 65 στην Πλάκα (1898).

28

29

²⁹ Αρχαιολογικός Ναός Σουνίου, Από το φωτογραφικό λεύκωμα *Metamorphosis: A process of metamorphosis and degradation*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

1. Βιβλιογραφία για το τοπίο

- **Παπαϊωάννου Ηρακλής.** (Αθήνα 2014). *Η φωτογραφία του Ελληνικού Τοπίου - Μεταξύ Μύθου και Ιδεολογίας*. Εκδόσεις ΑΓΡΑ
- **Καγγελάρης Φώτης.** (Αθήνα 2020). *Homo Photographicus, Ψυχαναλυτικές και φιλοσοφικές διαστάσεις της εικόνας*. Εκδόσεις Παπαζήση
- **Σταθάτος Γιάννης.** (Θεσσαλονίκη 1996). *Η επινόηση του τοπίου. Ελληνικό τοπίο και ελληνική φωτογραφία, 1870-1995*. Camera Obscura
- **Αντωνιάδης Κωστής.** (Αθήνα 2014). *Λανθάνουσα Εικόνα - Δοκίμιο για τη Φωτογραφία, 3η έκδοση*. Ελληνικό Κέντρο Φωτογραφίας
- **Μαρκίδου Νατάσσα.** (Αθήνα 2015). *Φωτογραφία - Κριτικές Αναγνώσεις*. Εκδόσεις Παπαζήσης
- **Stobbelaar Jan Derk & Pedroli Bas**(2011). *Perspectives on Landscape Identity: A Conceptual Challenge*. Ανακτήθηκε Οκτώβριος 2022 από, https://www.researchgate.net/publication/230734705_Perspectives_on_Landscape_Identity_A_Conceptual_Challenge
- **H.W. Janson, Anthony F. Janson.** (2003). *Η Ιστορία της Τέχνης- Η Δυτική Παράδοση*. Εκδόσεις Ιανός
- Ιστότοπος «Wikipedia» <https://wikipedia.org/>
- Ιστότοπος «Naoya Hatakeyama captures catastrophe, change, renovation and rebirth in japan» <https://www.designboom.com/>
- Ιστότοπος «Naoya Hatakeyama» <https://www.icp.org/>
- Ιστότοπος «Urbanautica» <https://urbanautica.com/>
- Ιστότοπος «Naoya Hatakeyama» <https://www.sfmoma.org/>
- Ιστότοπος «Edward Burtynsky» <https://www.edwardburtynsky.com/>
- Ιστότοπος «Vice» <https://video.vice.com/>

2. Βιβλιογραφία για το Λαύριο

- **Κονοφάγος, Η. Κωνσταντίνος.** (1980). *Το αρχαίο Λαύριο και η Ελληνική τεχνική παραγωγής του αργύρου*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ
- **Κακαβογιάννης Ευάγγελος Χ.** (2005). *Μέταλλα εργάσιμα και συγκεχωρημένα - Η οργάνωση της εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου της Λαυρεωτικής από την Αθηναϊκή Δημοκρατία*. Εκδόσεις Υπουργείο Πολιτισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων
- **Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ).** (2008). *Λαύριο και ευρύτερη περιοχή*. Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο
- **Βαξεβανόπουλος Μ. Ross J. Σούκης Κ. Βουδούρης Π. & Μέλφος Β.** (2020). *Lavrion shafts mapping: a more detailed investigation of the Lavrion stratigraphy*. Ανακτήθηκε Οκτώβριος 2022 από, https://www.researchgate.net/publication/349944356_Lavrion_shafts_mapping_a_more_detailed_investigation_of_the_Lavrion_stratigraphy
- **Κορδέλλας Α.** (Marseille 1869). *Le Laurium*
- **Δημητριάδης Α. Βέργου Α. & Βλαχογιάννης Ν.** (2000). *Η ρύπανση της Λαυρεωτικής χερσονήσου και του αστικού περιβάλλοντος του Λαυρίου από τα μεταλλευτικά-μεταλλουργικά απορρίμματα και οι επιπτώσεις στην υγεία του τοπικού πληθυσμού*. Ανακτήθηκε Νοέμβριος 2022 από, <https://www.slideshare.net/tassoulinho/2000-7382835>
- Ιστότοπος «Λαυρεωτική - Γεώπαρκο» <https://geoparklavreotiki.gr/>
- Ιστότοπος «Wikipedia» <https://wikipedia.org/>
- Ιστότοπος «Huffpost» <https://www.huffingtonpost.gr/>
- Ιστότοπος «ResearchGate» <https://www.researchgate.net/>
- Ιστότοπος «Vice» <https://video.vice.com/>
- Ιστότοπος «Ιστορικό Αρχείο Δήμου Λαυρεωτικής» <http://istoriko.lavreotiki.gr/>
- Ιστότοπος «Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής» <https://emel.gr/>
- Ιστότοπος «Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου» <https://www.ltcp.ntua.gr/>